

JINOYAT ISHINI AYBLOV XULOSASI BILAN BIR QATORDA HIMOYACHI FIKRI BILAN HAM KO'RIB CHIQILISHINI JORIY QILISH

Usmonov Texron Anvarjon o'g'li
Sudya.

Annotatsiya. Mazkur tezisda jinoyat ishini sudga yuborishda ayblov xulosasi bilan bir qatorda himoyachining yozma fikrini taqdim etish mexanizmini joriy etishning huquqiy va amaliy asoslari tahlil qilingan. Muallif tomonidan mazkur institutning jinoyat protsessida taraflar tengligini ta'minlash, tortishuv prinsipini mustahkamlash hamda himoya huquqining protsessual kafolatlarini kengaytirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, xorijiy davlatlar tajribasi o'rganilib, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksini takomillashtirish yuzasidan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, himoyachining yozma fikrini ayblov xulosasi bilan birgalikda sudga taqdim etish odil sudlovning shaffofligi, xolisligi va samaradorligini oshirishga xizmat qilishi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: jinoyat protsessi, ayblov xulosasi, himoyachi fikri, advokat, sud tergov, taraflar tengligi, tortishuv prinsipi, dalillar, odil sudlov, protsessual kafolatlar.

O'zbekiston Respublikasida sud-huquq tizimini takomillashtirish, jinoyat protsessida inson huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish hamda odil sudlovning samaradorligini oshirish bo'yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Mazkur islohotlarning asosiy maqsadi jinoyat ishlarini ko'rib chiqishda taraflarning tengligini ta'minlash, tortishuv prinsipini kuchaytirish va sud tomonidan xolis hamda adolatli qaror qabul qilinishiga erishishdan iborat. Shu nuqtai nazardan, jinoyat ishini sudga yuborishda ayblov xulosasi

bilan bir qatorda himoyachining yozma fikrini ham taqdim etish mexanizmini joriy etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Amaldagi jinoyat-protsessual tartibga ko'ra, dastlabki tergov yakunlangach, jinoyat ishi asosan ayblov xulosasi bilan sudga yuboriladi. Mazkur hujjatda tergov organining jinoyat hodisasi, ayblanuvchining harakatlari, to'plangan dalillar va ayblovning huquqiy asoslari bayon etiladi. Biroq himoya tomonining ish yuzasidan huquqiy pozitsiyasi alohida protsessual hujjat sifatida sudga taqdim etilishi nazarda tutilmagan. Natijada sud ishni ko'rib chiqishni, asosan, ayblov organi shakllantirgan hujjatlar asosida boshlaydi. Bu esa ayrim hollarda taraflar tengligi prinsipining amalda to'liq ta'minlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Shu sababli jinoyat ishini ayblov xulosasi bilan bir qatorda himoyachining yozma fikri bilan ham sudga yuborish amaliyotini joriy etish maqsadga muvofiqdir. Himoyachi fikri – bu himoyachi tomonidan ish materiallari to'liq o'rganilgandan so'ng tayyorlanadigan, unda himoya pozitsiyasi, ayblovga nisbatan e'tirozlar, dalillarning bahosi, protsessual qonunbuzilishlar, oqlovchi yoki javobgarlikni yengillashtiruvchi holatlar hamda sud tomonidan e'tiborga olinishi lozim bo'lgan boshqa muhim masalalar bayon etiladigan rasmiy protsessual hujjatdir [1].

Mazkur hujjatning joriy etilishi sudga ishning har ikki tomoni nuqtai nazaridan dastlabki tasavvur hosil qilish imkonini beradi. Natijada sud faqat ayblov organining emas, balki himoya tomonining asoslangan huquqiy pozitsiyasini ham ishni ko'rib chiqishning ilk bosqichidayoq o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa sud muhokamasining yanada xolis, muvozanatli va adolatli tashkil etilishiga xizmat qiladi.

Himoyachi fikrida jinoyat ishi bo'yicha to'plangan dalillarning ishonchliligi, ularning maqbulligi va yetarliligi yuzasidan huquqiy tahlil berilishi mumkin. Shuningdek, ayblov xulosasida e'tibordan chetda qolgan holatlar, protsessual huquqbuzarliklar, himoya tomonidan to'plangan dalillar,

mutaxassis xulosalari yoki guvohlarning ko'rsatmalari ham batafsil bayon etiladi. Bu esa sudga ishni har tomonlama, to'liq va xolisona ko'rib chiqish imkonini yaratadi.

Xalqaro tajriba ham himoya pozitsiyasining yozma shaklda sudga taqdim etilishi odil sudlov sifatini oshirishini ko'rsatmoqda. Ko'plab rivojlangan davlatlarda himoya tomoni tomonidan tayyorlanadigan defence statement, defence memorandum yoki written submissions kabi hujjatlar sud muhokamasining ajralmas qismi hisoblanadi. Mazkur hujjatlar sudga himoya pozitsiyasini oldindan o'rganish, ishni samarali rejalashtirish va protsessual masalalarni tezkor hal etish imkonini beradi.

O'zbekiston Respublikasi jinoyat-protsessual qonunchiligida ham bunday institutni joriy etish bir qator ijobiy natijalarga olib keladi. Avvalo, taraflarning tengligi prinsipi yanada mustahkamlanadi. Ikkinchidan, himoyachi ish materiallarini chuqur tahlil qilish va huquqiy pozitsiyasini puxta asoslashga intiladi. Uchinchidan, sud ishni ko'rib chiqish jarayonida ayblov va himoya dalillarini teng asosda baholash imkoniyatiga ega bo'ladi. To'rtinchidan, chiqarilayotgan sud qarorlarining asoslanganligi va shaffofligi sezilarli darajada ortadi.

Mazkur mexanizmni joriy etish elektron odil sudlov tizimining rivojlanishi bilan ham uyg'unlashadi. Himoyachi fikri elektron shaklda ish materiallariga ilova qilinishi sud, prokuror va boshqa protsess ishtirokchilariga mazkur hujjat bilan oldindan tanishish imkonini beradi. Bu esa sud muhokamasining samaradorligini oshiradi, protsessual muddatlarni qisqartiradi hamda ish yuritishning zamonaviy shakllarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, himoyachi fikrining qonunchilikda alohida protsessual hujjat sifatida e'tirof etilishi advokatning protsessual maqomini yanada mustahkamlaydi. Natijada himoyachi nafaqat sud muhokamasi davomida, balki ish sudga yuborilishidan oldingi bosqichda ham o'zining huquqiy

pozitsiyasini rasmiy ravishda ifoda etish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa himoya huquqining real kafolatlarini kuchaytiradi va odil sudlov prinsiplarining amalda to'liq ro'yobga chiqishiga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, himoyachi fikrining ish materiallariga ilova qilinishi sudning barcha protsessual holatlarni har tomonlama va xolisona baholashiga ko'maklashadi. Mazkur mexanizm ayblov va himoya tomonlarining huquqiy imkoniyatlari o'rtasidagi muvozanatni ta'minlab, tortishuv prinsipining samarali amalga oshirilishiga xizmat qiladi. Natijada jinoyat ishlarini ko'rib chiqishda protsessual adolat, shaffoflik va sud qarorlarining asoslanganlik darajasi yanada oshadi. Shu bilan birga, himoyachining yozma fikri dastlabki tergov jarayonida yo'l qo'yilgan ehtimoliy protsessual kamchiliklarni o'z vaqtida aniqlash va ularga huquqiy baho berish imkonini yaratadi. Bu sudning faqat ayblov dalillariga emas, balki himoya tomonidan keltirilgan vaj va dalillarga ham teng darajada e'tibor qaratishini ta'minlaydi [4].

Xulosa qilib aytganda, jinoyat ishini ayblov xulosasi bilan bir qatorda himoyachi fikri bilan ham sudga yuborish mexanizmini joriy etish zamonaviy jinoyat protsessining muhim institutlaridan biri bo'lishi mumkin. Mazkur amaliyot taraflar tengligini ta'minlash, tortishuv prinsipini kuchaytirish, sud tomonidan dalillarni har tomonlama baholash hamda himoya huquqining kafolatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, ushbu mexanizm sud qarorlarining sifatini oshirish, protsessual adolatni ta'minlash va fuqarolarning sud hokimiyatiga bo'lgan ishonchini mustahkamlashga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois Jinoyat-protsessual kodeksida himoyachi fikrining huquqiy maqomi, uni rasmiylashtirish tartibi va sudga taqdim etish mexanizmini belgilovchi normalarni joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Rustamboyev M. X. Jinoyat-protsessual huquqi: darslik. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2022. – 640 b.



2. Mamatqulov X. Jinoyat protsessida himoya huquqining nazariy va amaliy asoslari. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2022. – 248 b.
3. Raxmonqulov H., Karimov B. Jinoyat protsessi: darslik. – Toshkent: Adolat, 2023. – 512 b.
4. Abdurasulova Q. R. Jinoyat protsessida himoya huquqini ta'minlashning dolzarb masalalari: monografiya. – Toshkent: Yuridik adabiyotlar publish, 2023. – 224 b.

